



ת.ד 102 בני ברק
פקס: 03-5055919
9139191@gmail.com

זכר מואנים

גליון שבו עי מבית 'בני אמונים'

פרשת צו תשפ"ג שנה ט | גליון מס' 477

בני אמונים

בני תפלה בפרשה

פרתחו שערים

דבר מוסד ונשיא 'בני אמונים'

ושאינו יודע לבקש - את פתח לו

בשבת זו, 'שבת הגדול' נקרא בתוך סדר ההגדה על ארבעת הבנים המבטאים ארבע התייחסויות למצוות ליל הסדר, כשהאחרון שביניהם הוא "שאינו יודע לשאל". והנה, בעוד לכל אחד משלושת הבנים הראשונים נתנת תשובה בהתאם לשאלתו, על האחרון שבהם מורה לנו בעל ההגדה: "את פתח לו".

בקריאת קטע זה אני נזכר תמיד, שגם ביחס לעניית אמן וצמירת ברכות השחר בחברותא יש כמה סוגי בני אדם, וביניהם זה 'שאינו יודע לשאל'... ישנם בני אדם שעבורם פניה לאלת בבקשת עזרה, בפרט לאדם בלתי מוכר, היא ענין מרכזי ומכבד. הם רוצים לבקש מאתנו שניענה אחרים אמן, אך מתקשים.

במקרה זה אנו מצויים: "את פתח לו", נגש אליהם ונתענין בעדינות: "האם כבר אמרת את הברכות? תרצה שאענה אחריך אמן?". במקרים שכאלו יכולים אנו בהשקעה קטנה להעמיד 'בנין של אמן', שהוא וכל משפחתו ימשיכו להקפיד לארוך זמן על עניית אמן. בזכותנו!

למלים 'את פתח לו' יש בהקשר לענין האמור אף משמעות פשוטה: "את פתח לו שערי גן עדן!" אם זכית את חברך בכך שצירפת אותו למעגל עוני האמן, נמצאת פותח לפניו שערי גן עדן, נמצאת חכמים (שבת קיט ב): "כל העונה אמן בכל כחו פותחים לו שערי גן עדן".

וכאן המקום לפנות לאותו 'שאינו יודע לשאל' ולהזכיר לו, כי לא לתבסם פתח מן ה'בית יוסף' את חבורו הגדול השלחן ערוך בהוראה: "תגבר צארי לעמד בבקר לעבודת בוראו... ולא יתביש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השם יתברך", לפי שאכן נדרשת התגברות מיוחדת לעבודת הבקר, ובכלל זאת לצמירת ברכות השחר בחברותא. ואוסף ואזכיר כאן כי רעיון זה נרמז בכתוב (שה"ש ד ח): "ממענות אריות מהררי נמרים"; "אריות מהררי נמרים" - ראשי תבות אמן.

חדש ניסן הוא זמן מסגל לשאב מלוא חפניים ממעיינות האמן והאמונה. נקבל על עצמנו להיות מהעושים והמעשים למען עניית אמן, ומבטח לנו שמשמרים יסיעו בידינו, וכפי שהבטיחו חכמים: "הבא לטהר פותחים לו".

בקריאת "את פתח לו"

ובברכת שבת שלום

278 ז'ס מכאולס"ן

כל המצוות כלולות זו בזו

"צו את אהרן ואת בניו לאמור זאת תורת העלה הוא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו" (ו ב)

ידועה היא התמיהה: מפני מה טבעו אנשי כנסת הגדולה לומר בברכת המצוות: "אשר קדשנו במצוותיו" - בלשון רבים, הלא האדם מברך ברכה זו רק על המצוה האחת שאותה הוא עומד לקיים? וישב רבי מרדכי הכהן מצפת: התורה כלה אחת היא, וכל המצוות קשורות זו בזו, לפיכך "בכל מצוה ומצוה שעושה האדם כאלו עושה כל המצוות" (ראה זה רכח ב), ועל כן תקנו להזכיר את כל המצוות בברכה שמברכים לפני קיום כל מצוה ומצוה.

רבי שמואל פ"י, נכד הסמ"ע, הביא רמז ליסוד זה מהכתוב: "צו את אהרן ואת בניו לאמר - זאת תורת...". בכל צויו וצווי מצוות התורה שיקים האדם יחשב לו שקיים את כל התורה כלה, לפי שכל מצוה מתריג מצוות התורה אינה יחידה בפני עצמה, אלא כל מצוות התורה כלולות בה (שפתי כהן בא; דרוש שמואל).

לעסוק בתורת הטאת

"זאת תורת החטאת במקום אשר תשחט העלה תשחט החטאת לפני ה' קדש קדשים הוא" (ו יח)

מהכתוב "זאת תורת החטאת" דרשו חכמים (מנחות קי א) ש"כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת". השל"ה הקדוש (מסכת תענית גר מצוה אות לג) דקדק מכף שנקטו חכמים לשון 'כל העוסק' ולא 'כל ההוגה', שכדי שתורת חטאת תחשב במקום קרבן, אין די באמירתה בלבד, אלא יש 'לעסוק' בה, הינו ללומדה בכונה ובהבנת הלב.

ואכן כך מתארים תלמידי בעל השפע חיים מצאנו את צורת אמירתו של רבם את סדר הקרבנות בתפלת שחרית: "היה אומר את סדר הקרבנות במתינות רבה, לא באמירה גרידא אלא כלמוד ממש. והיתה אמירתם נראית כשעור בהלכות המקדש וקדושי, כשהוא מתרגם כל תבה ותבה ומבארה בטוב טעם במשך שעה ארפה. תקופה מסימת אף היה נכנס אל התפלה עם כרף משניות בידו, ובו היה אומר את פרק איהו מקומן" (הליכות חיים סדר היום עמ' קסח-קסט).

מדברי הגמרא עולה שהעוסק בפרשת הקרבן נחשב לעוסק כאלו הקריב את אותו קרבן. מסתבר לומר, שכפי שהקרבנות אינם מכפרים אלא על השוגג, כך אמירת פרשת הקרבנות בזמן הזה אינה מכפרת אלא על שגגות, ולא על זדונות.

אולם הבני יששכר' מחדש שכלל זה אמור רק במי שעוסק באחת מפרשיות הקרבנות, שאז מועילה לו אמירה זו, כאלו הקריב את אותו הקרבן ולא יותר. ואולם מי שאומר את "כל סדר הקרבנות שהן סדורים בתורה", מועילה לו אמירה זו יותר מהקרבנות הקרבנות, שכן היא מכפרת גם על הזדונות.

והוכיח כן מדברי חכמים (תענית כז ב) שאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם, שבזמן שאין בית המקדש קיים "כבר תקנתי להם סדר קרבנות, בזמן שקוראים בהם לפני, מעלה אני עליהם כאלו הקריבום לפני, ואני מוחל להם על כל עונותיהם". והלא 'עוון' הוא כנוי לחטא הנעשה במזיד (ראה 'שלחן ערוך' אורח תרכא ה, וימגן אברהם' שם ה), ומשמע שבאמירת כל סדר הקרבנות נמחלים אף הזדונות. (דרך פסויד' הקדמה ה אות ח)

שמחת חתן וכלה

"אם על תודה יקריבנו והקריב על זבח התודה חלות מצוות כלולת בשמן ורקיקי מצות משחים בשמן וסלת מרובכת חלת כלולת בשמן" (ז יב)

את קרבן התודה מביא מי שצול מספנה, כדי להודות לקדוש ברוך הוא על הצלתו. רש"י (על פי ברכות נד ב) מונה ארבעה שחבים להודות: יורדי הים כשיעלו לבישה, הולכי מדבריות כשיגיעו לישוב, חולה שהתרפא, וחבוש בבית האסורים שיצא לחפשי. מקור דין זה הוא בספר תהלים (פרק קז) שם הזכרו ארבעת המקרים האלו, ונאמר עליהם (שם כב): "ויזבחו זבחי תודה" (וראה עוד רש"י מנחות [כת"י] עט ב ד"ה לאחר).

רבנו בחי" (ויקרא ו ב) דרש מהפסוק בירמיה (לג א): "קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אמרים הודו את ה' צבאות כי טוב ה' כי לעולם חסדו מבאים תודה בית ה'", שאף בשעת שמחת חתן וכלה היו מביאים קרבן תודה.

ה'אמרי אמת' פרש זאת על פי דברי ה'חדושי הרי"מ' שבכל שמחת נשואין כדת משה וישראל, מוציאים נשמת רשע מדינה של גיהנם, ובאר שזוהי כננת הכתוב (תהלים סח ז): "אלקים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות" - כאשר יחידים בונים בית בישראל, מוציאים באותה שעה נשמה האסורה בגיהנם. והוסיף האמרי אמת' שדבר זה אף נרמז בדברי הבריתא (כתבות ז א): "מעבירין את המת מלפני כלה". לאור זאת יש לבאר שכשם שחבוש היוצא מבית האסורים מביא קרבן תודה, כך יש להביא קרבן תודה על שמחת חתן וכלה, שבגינה יוצאת נשמה ממעמקי גיהנם (אמרי אמת' לקוטים דף צט ע"ב).

בשכלו הקצים הגיעה הישועה

התמהמהו מלרכש את יתר צרכי החג כיון שהסתמכו על הפסח שרבי דוד יביא אתו מוילנא. גם הנושים החלו לדרש את החובות המגיעים להם, והרבנית, 'אם הישיבה', פרצה בבכי מר מרב צער ומועקה.

כלם היו אפופי דאגה לאור המצב, מלבד אחד. רבי דוד, בעל הבטחון, שהעל כלו היה מוטל על כתפיו לא היה מדאג כלל. אדרבה, בדרך בדיחותא הוא אף אמר למקורביו כי מסתבר שעוד מעט יבואו לתבע ממנו אף את החוב הגדול שצבר כתוצאה משכירות בגין הישיבה שלא שלמה זה למעלה משנה.

בד בבד אף התרחש מארע אשר גרם לכלם ליאוש מחלט. חבית היין שהוכנה לצרף החג התבקעה והיין כלו נשפך על מצות השמורה שנאפו ביגיעה כה רבה. העמל והפסוף ירדו לטמיון. ואם לא די בכך, הרי ש'נבואתו' של רבי דוד התגשמה, כאשר באותה שעה ממש הגשה כנגדו תביעה משפטית על סכום השכירות שלא שלם למעלה משנה. רבי דוד נדרש לשלם את השכירות באפן מידי או לפנות לאלתר את הבגין.

התלמידים עמדו מהצד, מצטערים בצערם של משפחת הרב שפאת צרותיהם הגדשה. אולם, מה נדהמו הם לראות את רבם, דוקא בשעה קשה זו, פורץ בשיר ואף קורא לעומדים לצדו להצטרף עמו לרקוד.

"אודף כי עניתני ותהי לי לישועה! אודף כי עניתני ותהי לי לישועה!" רקד רבי דוד עם תלמידיו, תוף שהוא מבאר להם את מלות הפסוק: "הישועה נתנת תמיד במדה מקבילה לעוני. אם כה הגדשה סאת יסוריני, עד שפכשל כח הסבל, הרי שמעכשו עלינו לצפות לישועה גדולה שבעתים!" והגס לא אחר להתרחש.

כמה ימים קודם לכן רכש רבי דוד כרטיס להגרלת הפיס המחוזית, כפי שנהג לעשות מפעם לפעם בעצת רבו הגדול הסבא מנובהרדוק. הסבא נקט שעגין זה אינו סותר את חובת הבטחון ואינו בגדר השתדלות יתרה, ורבי דוד שמדת הבטחון הייתה טבועה בנפשו עשה זאת, ואף זכה בהגרלות אלו פעם אחר פעם.

גם בבקר שלמחרת אותו מעמד רקוד ותפלה, התבשר רבי דוד כי כרטיס ההגרלה שרכש זכה בפרס הגדול. סכום הפסוף העצום שקבל הקפיק לו כדי לרכש את כל הוצאות הפסח בהרחבת הדעת עבור ביתו ועבור כלל משפחות רבני הישיבה, לשלם את דמי השכירות, ועוד נותרה לו יתרה מכבדת כדי לשלם את הוצאות ברית המילה ולפרע את כל החובות שצבר עד כה. ויהי לפלא.

קונטרס 'חסדי דוד' [נד' בסוף ספר 'דברי בינה ומוסר'] עמ' 74

הספור שלפנינו התרחש בשנים שלפני המלחמה. בבין הזמנים של פרוס חג הפסח, נהגו הבוגרים שבתלמידי הישיבה לנסע לעירות שסבבו את מזריטש כדי לעבד את ה' בהתבודדות כמנהגם. רבי דוד עמד אף הוא לנסע כדי להשתתף בהתועדות המסורתית של רבני הישיבה שנהגה להערך בימים אלו.

אחד מגדולי תלמידיו התבקש להשאיר בישיבה ולפקח על צעירי התלמידים שנותרו בישיבה לבדם. מלבד זאת בקשו רבי דוד לפקח על המזמנים להכין את כל צרכי הפסח עבור משפחות רבני הישיבה, שכל אחת מהן עתידה היתה לארח על שלחנה עשרות בחורים בליל התקדש החג.

דא עקא, והמצב הכלכלי בישיבה שמעולם לא היה משפר, הכבד מאד דוקא בשעה זו. דוקא בחדש זה שההוצאות היו גדולות בהרבה מכלל ימות השנה, יבשו כל המקורות הכספיים וקפת הישיבה היתה ריקה.

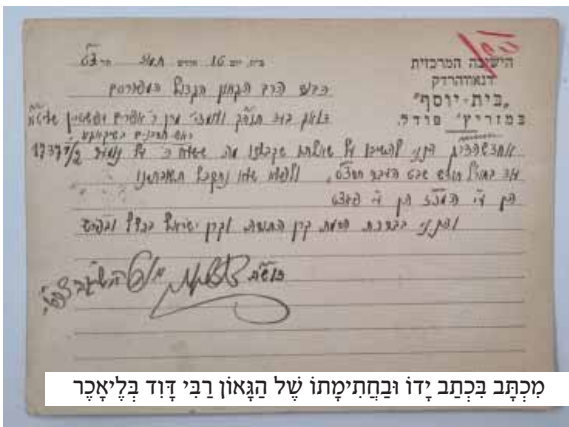
רבי דוד, במדת הבטחון העמקה שהיתה משרשת בלבו ונפשו ושלאורה נהל את ישיבתו, הורה לתלמידיו להשיג הלואה גדולה עבור צרכי הישיבה. הוא תכנן לגשת בימים הקרובים לאבי הישיבות הגאון רבי חיים עוזר גרודז'ינסקי זצ"ל, ולבקש ממנו תמיכה כדי לפרע את חובות הישיבה.

מאמצים רבים נדרשו לתלמיד כדי למלא את בקשת רבו. הוא עמל לגייס הלואות והתחייב

מגדולי תלמידיו של הסבא מנובהרדוק היה הגאון רבי דוד בליאכר הי"ד. לאחר פטירת רבו הקים בעיר מזריטש את ישיבת 'בית יוסף' שנקראה על שם רבו הגדול והמשיכה את שיטתו המוסרית המיוחדת של נובהרדוק.

אף כי מראשית יסודה ולכל ארך ימיה היתה הישיבה נתונה בקשיים כלכליים משמעותיים, לא מנע הדבר מפאות בחורים מכל רחבי

בד בבד אף התרחש מארע אשר גרם לכלם ליאוש מחלט. חבית היין שהוכנה לצרף החג התבקעה והיין כלו נשפך על מצות השמורה שנאפו ביגיעה כה רבה. העמל והפסוף ירדו לטמיון. ואם לא די בכך, הרי ש'נבואתו' של רבי דוד התגשמה, כאשר באותה שעה ממש הגשה כנגדו תביעה משפטית על סכום השכירות שלא שלם למעלה משנה. רבי דוד נדרש לשלם את השכירות באפן מידי או לפנות לאלתר את הבגין.



מכתב בכתב ידו ובחתימתו של הגאון רבי דוד בליאכר



הגאון רבי דוד בליאכר הי"ד

לפורען במהרה. וכשהכסף היה בידו התרוצץ והתאמץ כדי לדאג ליין, למצות שמורות ולמכור את החג עבור כלל תלמידי הישיבה.

אלא שלמרבה ההפתעה, כמה ימים לפני חג הפסח שב רבי דוד לישיבה בידים ריקות.

בחדר שמור, נקי ואטום היטב כבר שכנו לבטח חבית יין צמוקים מהדר וכמה ארזי מצות שמורות, אשר תמורתם שלמו פספי ההלואות שנטל התלמיד כמצות רבו והמתינו לפרעון.

מלבד זאת, לאותו תלמיד נולד בן למזל טוב. ברית המילה היתה אמורה להערך באמצע החג, ובדין לא היתה פרוטה לפרטה כדי לשלם את הוצאות הברית.

המצב היה עגום ביותר. משפחות הרבנים

פולין לנהר אליה. בהמשך אף הקים רבי דוד בעזרת תלמידיו רשת של ישיבות ברוח נובהרדוק, אשר בהן גדלו עדרים עדרים של תלמידי חכמים ובעלי מוסר.

כשנכבשה מזריטש בידי הנאצים, מיד בפרץ השואה, נמלט עם תלמידיו לבריסק שהיתה עדין בשליטה רוסית. אף עקב רדיפות הדת מצד הקומוניסטים בחר לשוב למזריטש, כשילגגד עיניו עומד מאמר חז"ל (ראה במ"ר כא ד): "גדול המחטאיו יותר מההורגו". במזריטש המשיך ללמד עם תלמידיו במוחצרת, תוף שהוא מנסה בתחבולות שונות לסייע להצלת חייהם. בשנת תש"ד עלה הכורת על הישיבה, ורבי דוד עם משפחתו ותלמידיו נספו על קדושה ה'.

דין אמן ותומה

בתבות 'ואמרו אמן', לפי שהצבור טועה ושוהה מלענות אמן עד סיום הנגון.

עניית אמן אחר 'ואמרו אמן'

בסדר הקדיש יש לענות אמן מיד עם סיום כל חלק וחלק בקדיש שאחריו עונים אמן. בחלקי הקדיש המסתמיים באמירת 'ואמרו אמן' יש להמתין ולענות אמן רק אחר אמירת תבות אלו, ואף שאין הן חלק מבקשות הקדיש כי אם הוראה לצבור לענות אמן. ואולם אם הש"ץ מאריך הרבה בנגון המלים 'ואמרו אמן', אין להמתין עד שסיים לומר מלים אלו, אלא יש לענות אמן מיד.

להחמיר בספק אמן ותומה

חכמים הזהירו על גדל ענישו של העונה 'אמן ותומה', וכך אמרו (ברכות מז א): "כל העונה אמן ותומה - יהיו בניו יתומים", לפיכך בכל מקום של ספק 'אמן ותומה' יש להחמיר שלא לענות אמן.

מקורות ובאורים:

כף כתבו המ'שנה ברורה' (באור הלכה קכד ח ד"ה ויש מחמירין) וה'בן איש חי' (עוד יוסף חי' פרשת ויחי).

כתב הר"טב"א (הלכות ברכות ו טו) שטעם חמרת ענישו של העונה אמן ותומה נעוץ בתורת הסוד, ואלו דבריו: "אין עונים אמן ותומה... והוא חטא גדול, ולפיכך אמרו שהעושה כן בניו יתומים ממנו, וכן ראוי לידון למי שיודע סתרי תורה".

בפשטות הפונה ב'יהיו בניו יתומים' היא שימות בקצור ימים וישארו בניו יתומים. ואולם הקשה ה'בן איש חי' (בן יהודע' ברכות מז א) שאם כן ענישו של העונה אמן ותומה, שנה לענישו של העונה 'אמן קטופה' שעליו אמרו "יתקטפו [יתקצרו] ימיו", ואין מסתבר שנקטה הגמרא שני בטויים שונים לאותו ענין. ומפרש שפונת הגמרא שהעונה אמן ותומה 'יהיו בניו יתומים' בעודו חי, כגון שלא יהיה באפשרותו לפרנסם והיה עזובים כיתומים.

עוד הביא ה'בן איש חי' שראה מי שכתב שבמקום שיש חשש 'אמן ותומה' אמר 'א-ל מלך נאמן' ויכון שהם ראשי תבות אמן (עוד יוסף חי' שם).

מקורות ובאורים:

ה'פרי מגדים' (א"ח קכד א"א יד) כתב שיש להמתין מלענות אמן על הקדיש עד שסיים הש"ץ לומר 'ואמרו אמן', על אף שמלים אלו אינן חלק מהבקשה שעליה מוסבת עניית אמן. וכן פסק המ'שנה ברורה' (נו ב) והוסיף שמשום כך על הש"ץ להסמיך את המלים 'ואמרו אמן' לגוף הבקשה. כדי שלא יהיה הפסק בין עניית אמן של הצבור לגוף הבקשה.

ה'מגן אברהם' (קכד יד) הביא בשם 'ש נוחלין', שכאשר החזן מאריך בנגון תבות 'ואמרו אמן', אין להמתין מלענות אמן עד אחר אמירתן 'כי הנגון הוי הפסק', וכן פסק ה'פרי מגדים' (שם א"א יד). ואולם ה'מגן אברהם' חולק על כך וסובר שרק כאשר החזן 'מאריך הרבה' בנגון תבות אלו הוי הפסק, וכן פסק המ'שנה ברורה' (שם לה) ואלו דבריו: "ואם השליח צבור מאריך בנגון של 'ואמרו אמן', יאמרו הקהל אמן מיד, כי נגון הוי הפסק, ודוקא אם מאריך הרבה בנגון". וכתב ה'פ' החיים' (שם ג) שיש לגער בש"ץ שמנגן הרבה

זהירות - 'אמן ותומה'!

סכום השיטות שהובאו להלכה בגדרה של 'אמן ותומה':

אמן הנענית לאחר שעבר זמן כ'די דבור' מסוים בהרכה (רמ"א שם).



אמן הנענית אחר כל ברכה שהיא מבלי שהעונה יודע על איזו ברכה ענה (רמ"א שם).



אמן הנענית אחר ברכה שהעונה מחיב בה ומבקש לצאת בה ידי חובתו, מבלי לשמוע את הברכה (שו"ע קכד ח).



אדמו"ר משיבט הלוי ונאב"ד זכרון מאיר שליט"א

מדברי מדרן ודבנן על עניית אמן

דוע אמונים

גמילות חסדים בעניית אמן

הנשגב של עניית אמן, הוא אף מקיים מצות אהבת ישראל, וכפי שמביא האור זרוע' (ח"א סי' קס) בשם הירושלמי, שכאשר שמש רבי אבא בר זמינא לפני רבי זעירא ומזג לו את הכוס, אמר לו רבי זעירא: אני אברך ואוציאך ידי חובת הברכה ואתה תענה אמן ותכון להוציאני באמן. ומפרש האור זרוע' (שם) שהטעם שצריך המברך לצאת ידי חובת עניית אמן הוא, לפי שהאמן היא חלק מן הברכה ויש חובה על המברך להשלים ברכתו בעניית אמן.

נמצא שהעונה אמן על ברכת חברו הרי הוא משלים בכך את ברכתו, ונמצא שמלבד קיום מצות עניית אמן שסגלתה רבה וגדולה עד אין קץ לפתיחת שיערי שפע וברכה ולהנצל מכל צרה וצוקה, מקיים הוא בכך אף מצות 'ואהבת לרעך כמוך'.

מעשה צא וחשב, עד כמה גדולה זכותו של מי שמרבה לשמע ברכות השחר מפי המתפללים, שמלבד שאזכה בעניית אמן לרב, אף בכל ברכה וברכה שעונה אמן אחריה הוא מקיים מצות 'ואהבת לרעך כמוך'. והרי ידוע שיש ענין גדול לקיים מצוה זו לפני התפלה, וכפי שהביא המגן אברהם' (ריש סי' מז) בשם האר"י הק"י: "מקדם תפלת שחרית יקבל עליו מצות עשה של 'ואהבת לרעך כמוך'".

רבנו אביגדור צרפתי מבגלי התוספות כתב שטוב לומר ברכים 'מי שברך' לרפואתו של החולה, ובכך שיצטרפו הקהל בעניית אמן, תהפך הבקשה לתפלת רבים שסגלתה גדולה להענות 'פרושים ופסקים לרבנו אביגדור צרפתי פסק שיט). מדרבנן נוכח ללמד מקור לחובת ולחשיבות עניית אמן אחר ברכה שמברכים אדם מישאל, וכפי שכתב המגן אברהם' (רטו ג): "איתא במדרש כ'שומע אהד מתפלל דבר או מברך לישראל, אפלו בלא הזכרת השם חיב לענות אמן, ולכן עונין אמן אחר הרחמן בברכת המזון".

ב'ערוך השלחן' (שם א) מוסיף שכשעונים אמן אחר 'מי שברך' מלבד שמקיימים בכך את מצות עניית אמן, אף מקיימים בכך מצות 'ואהבת לרעך כמוך'. וכפי שמצינו בספר חסידים' (סי' תקנ"ג) שמצות 'ואהבת לרעך כמוך' מחייבת את האדם להתפלל עבור חברו: "יש מתפלל ונענה ויש מתפלל ואינו נענה, הטעם לפי שצער חברו ועלבונו של חברו אינו מעלה על לבו של המתפלל זה, יתכן שלא יהיה נענה לפי שהיה לו לחשב, אלו הייתי בצער של זה הייתי צריך להתפלל עליו וכתוב (ויקרא יט יח): 'ואהבת לרעך כמוך'".

ויש להוסיף שלא רק העונה אמן אחר 'מי שברך' שעושים לרפואת או להצלחת חברו מקיים בכך מצות 'ואהבת לרעך כמוך', אלא אף העונה אמן אחר ברכות השחר או שאר ברכות שמברך חברו, מלבד הענין

עניית אמן מועילה לחיים ולמותים

ה'בית יוסף' עמד בראש ישיבה גדולה בצפת, שבה למדו כמאתים רבנים גדולי תורה. פעם נערך מעמד סיום מסכת בישיבתו במעמד האר"י הק'. ראה האר"י כי ה'בית יוסף' הכין מגון מאכלים המחייבים בברכות שונות כדי לזכות את משתתפי הסיום באמירת ברכות ובעניית אמן, פנה אל ה'בית יוסף' ובקשו שיכבדו בכבוד הברכות למסבים. נענה ה'בית יוסף' לבקשה הלא שגרתית, ולפי שהבין כי יש דברים בגו, עקב אחר הנהגתו.

במהלך כבוד המסבים במאכלים ובברכות, הבחין ה'בית יוסף' כי האר"י נמנע מלכבד שני אורחים נשואי פנים שישיבו בתוך הקהל. האורחים לא היו מכרים, אך הפרת פניהם ענתה בהם כי אנשי מעלה הם, ונהמנעו מלכבדם התמיהה את ה'בית יוסף'.

לאחר הסעודה, שאל ה'בית יוסף' את האר"י לפשר התנהגותו. הסביר לו האר"י: שני האורחים הללו היו נשמות שיודו מעולם האמת כדי להשלים את מה שחסרו בהורדת השפע לעולם. עתה בשמיעת הברכות ועניית אמן, השפיעו שפע רב, ובכך השלימו את תקונם ויכולים הם לחזור למקומם. משום כך לא הנחתי להם לברך, כי אם לשמע את הברכות ולענות אמן.

סים האר"י הק' את דבריו ואמר: גדולה היא זכותה של מצות עניית אמן; מועילה היא להורדת שפע וברכה לחיים בעולם הזה ולתקון נשמות המתים בעולם העליון (אהבת חיים חיי שרה).

בעניית אמן מגדילים את שם ה'

כתב רבי שמואל אבוהב רבה של ווציאה: בעניית אמן אחר הברכה, מרוממים ומכבדים את שם ה', כפי שמלמד הפסוק שעליו הסמיכו חכמים (ילקוט שמעוני דברים תקמב) את חיוב עניית אמן: 'כי שם ה' אקרא' - בברכה, 'הבו גדל לאלקינו' - בעניית אמן; הרי שבעניית אמן נותנים יקר וגדלה לקדוש ברוך הוא. לפיכך המתאווה וכוסף לענות אמן אחר הברכות, מראה בכך שהוא זהיר בכבוד שם ה' (ספר הזכרונות זכרון ח פרק א).

יסוד זה שבעניית אמן מכבדים את שם ה', מובא ב'תוספות השלם' על הפסוק (שמות ל יב): 'כי תשא את ראש בני ישראל', ואלו דבריהם: 'תשא' - ראשי תבות: 'תשמר שם א-דני'. כלומר, אם תשמר על כבוד שם שמים בכך שתזהר לענות אמן אחר ברפת חברה אזי תזכה להיות 'ראש בני ישראל'.

למערכת 'וכל מאמינים',

בפתח דברי אודה להשי"ת ששם חלקי ממזכיר הרבים וזכני לענות מדי בקר על ברכות השחר של כמה וכמה מחברי למגזן.

אם ארצה למנות את מעלות מנהג אמירת ברכות השחר בחברותא, לא אדע מהיכן להתחיל והיכן לגמר, בבחינת "כמה מעלות טובות... עלינו". ראשית, עצם ההתייחסות כמה רגעים לפני תחלת התפלה, דבר שהפליגו על אודותיו בספרים. שנית, אמירת הברכות מפי המשתתפים נעשית פראוי, מלה במלה בכונה ומתוך הסדור. שלישי, הברכות נאמרות בשלמות כפי שכתבו הפוסקים שברכה בשלמות היא רק כזו הנענית באמן. והרביעית, שאזכים לצבר על ידי כך תשעים אמינים.

ומכאן תצא הקריאה לכל איש מישראל: הלא עניית אמן היא דבר פה קל לבצוע, והנה נתנה לנו ההזדמנות לקיימה בכל בקר, לפתח את היום בהצהרת אמונה שאין כמותה, להרבות אמונה בעולם ולתת לתפלותינו ערך מוסף, שהרי אמן היא סגלה לקבלת התפלה.

ברב הזקרה והערקה

שלמה צבי ויס

עיה"ק ירושלים ת"ו

נתן לשלח מכתבים לפקס שמספרו 08-9746102 או לכתבת המייל: 9139191@gmail.com

מעלת עניית אמן במשנת בעל ההלולא

שערי גן עדן



דיוקן המייחס ל'בית יוסף'

ה'בית יוסף' י"ג בניסן של"ה

רבי יוסף קארו בעל ה'בית יוסף' והשלחן ערוך, נולד בספרד בשנת רמ"ח לאביו רבי אפרים, ומקבל לסמנו כפות תקופת האחרונים. בעודו ילד נאלצה משפחתו לנדוד עקב גרוש יהודי ספרד. לאחר פטירת אביו עבר לגור בבית דודו רבי יצחק קארו בעל התולדות יצחק, בקושטא

[כיום איסטנבול].

לאחר נישואיו עבר לגור בעיר הטורקית אדריאנופול [כיום אדירנה] ושם החל בכתיבת חבורו הגדול 'בית יוסף' על סדר הארבעה טורים. אחר שהתאמן נשא בשנית, ולאחר תקופת מגורים בת כשלוש עשרה שנים בעיר ניקופול שבבולגריה, עלה לארץ ישראל וקבע את מושבו בצפת, שם נעשה תלמידו של רבי יעקב בירב. עם חידוש הסמיכה על ידי מהר"י בירב היה ה'בית יוסף' הראשון שנסמך על ידו.

במשך עשרים שנה עמל ויגע בכתיבת חבורו הגדול, 'בית יוסף'. ספר זה שונתב כבאר לספר 'ארבעה טורים' שחבר רבי יעקב בן הרא"ש, מכיל דינים הלכתיים מעמיקים בכל ההלכות הנוהגות בזמן הזה, עד לברור ההלכה למעשה. את ההלכות הנדונות ב'בית יוסף' סכם ותמצת בחבורו 'שלחן ערוך', אשר מאז ועד ימינו היה לספר יסוד הפסיקה בעולם היהודי. בנוסף התפרסם בחבור ה'כסף משנה' על סדר הרמב"ם. לאחר פטירתו יצא לאור ספרו 'מגיד מישורים', המכיל מאמרים וגלויים ששמע מפי 'מגיד' - מלאך שהיה מתגלה אליו בקביעות.

ה'בית יוסף' נפטר בצפת ב"ג בניסן ונטמן בבית הקברות העתיק בעיר. כבן שמונים ושבע היה בפטירתו.

להלן כמה מפסיקותיו של מרוז השלחן ערוך' בנוגע לעניית אמן:

אמירת ברכות השחר בחברותא

"יש נוהגין שאחר שברך אחד ברכת השחר וענו אחריו אמן, חוזר אחד מהעונים אמן ומברך ועונים אחריו אמן, וכסדר הזה עושים כל אותם שענו אמן תחלה. ואין לערער עליהם ולומר שכבר יצאו באמן שענו תחלה, מפני שהמברך אינו מכון להוציא אחרים, ואפלו אם היה המברך מכון להוציא אחרים, הם מכונים שלא לצאת בברכתו" (או"ח טו).

לרוץ לשמע קדיש

"יש לכוון בעניית הקדיש, ולענות אותו בקול רם ולהשתדל לרוץ כדי לשמע קדיש" (שם נו א).

חיוב עניית אמן

"השומע אחד מישראל מברך אחת מכל הברכות, אף על פי שלא שמע פלה מתחלתה ועד סופה, אף על פי שאינו חייב באותה ברכה, חייב לענות אחריו אמן" (שם רטו ב).

פונת עניית אמן

"ויענו אמן אחר כל ברכה [בחזרת הש"ץ] בין אותם שיצאו ידי תפלה בין אותם שלא יצאו, ובכונה שיכוון בלבבו: אמת היא הברכה שברך המברך, ואני מאמין בזה" (שם קכד ו).